

عنوان مقاله

نقش الگوها در تربیت از منظر قرآن کریم و روایات اهل بیت (ع)

نویسندگان

زهرا رضازاده عسگری

استادیار دانشکده معارف و اندیشه اسلامی دانشگاه تهران

مقدمه

یکی از بهترین و کارآمدترین روش های تربیت، ارائه الگو و نمونه عملی است. انسان فطرتاً عشق به کمال مطلق دارد و به دنبال الگوی کامل تر و دارای جاذبه بیشتری برای خود می باشد. در روش ارائه الگو، انسان سعی می کند خود را با آن الگو و نمونه ای که کمالاتی دارد، همانند کند و از او پیروی نماید و خود را مانند آن الگو و نمونه سازد. در آموزه های دینی، بهترین الگو، نمونه ای کامل و تمام است. خداوند متعال برای هدایت انسانها و تربیت عملی آنها در قرآن کریم، الگوهای مختلف و گوناگونی را معرفی فرموده است تا با پیروی و تبعیت از ایشان به سعادت و هدایت نائل شویم. خداوند متعال، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را به عنوان انسانی کامل، الگویی نیک و اسوه حسنه به ما معرفی کرده است. چنانکه در قرآن کریم می فرماید: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا» (احزاب/۲۱) «قطعاً برای شما در [اقتدا به] رسول خدا سرمشقی نیکوست برای آن کس که به خدا و روز بازپسین امید دارد و خدا را فراوان یاد می کند».

حضرت علی (علیه السلام) نیز در نهج البلاغه، خطبه ۱۶۰، به اسوه بودن پیامبر اشاره می فرماید. خداوند سبحان، در قرآن کریم، نمونه های نیک و با فضیلت، از انبیاء و اولیای خود، مانند حضرت ابراهیم و حضرت مریم را مطرح می فرماید تا مورد پیروی قرار گیرند. از سوی دیگر، نمونه های ناپاک و زشت، مانند همسران حضرت نوح و حضرت لوط را نیز معرفی نموده است تا از سیره آنان بیزارگی و دوری حاصل شود. پیروی قرار نگیرند. بنابراین قرآن کریم، برای رشد و هدایت و تربیت انسانها، روش ارائه الگو و نمونه را به کار برده است. یکی از روش های قرآن کریم برای ارائه الگو و نمونه به کار بردن تمثیل و تشبیه است، که در قالب مثل، الگوهای نیک و بد را معرفی نموده و از این شیوه برای هدایت و تربیت و عبرت آموزی استفاده نموده است. معصومین (علیهم السلام) نیز از روش ارائه الگو و نمونه، برای هدایت و تربیت افراد بهره برده اند. بنابراین به سبب اهمیت این موضوع، در این پژوهش، به بررسی نقش الگوها و نمونه ها در تربیت از دیدگاه قرآن کریم و اهل بیت (علیهم السلام) می پردازیم.

روش

در این پژوهش، با استفاده از روش کتابخانه ای، و با مراجعه به کتب مختلف تفسیری شیعه و اهل سنت، به بررسی و تفسیر آیات مورد نظر پرداخته و همچنین به کتب روایی برای دستیابی به روایات اهل بیت (ع) مراجعه نموده و در مورد مباحث تربیتی نیز از منابع مرتبط استفاده کرده و از نرم افزارهای مختلف نیز بهره برده ایم. سپس با تحلیل داده ها، به بررسی نقش الگوها و نمونه ها در تربیت از دیدگاه قرآن کریم و اهل بیت (علیهم السلام) پرداخته شد.

یافته ها و نتایج

انسان در سالهای نخست زندگی خود، با روش الگویی، تربیت می پذیرد. بدین گونه که ابتدا پدر و مادر، الگوهای او می باشند. سپس در دوره های دیگر زندگی خویش، رهبران سیاسی، اجتماعی و مذهبی خود، را الگوی خویش قرار می دهد. آنان در تربیت ایشان و در رسیدن به شقاوت و سعادت، بسیار موثر می باشند. الگوها، نقش بسیار حساس و مهمی در تربیت و رشد و هدایت انسان ها ایفا می نمایند. خداوند متعال، برای هدایت انسانها و تربیت عملی آنها در قرآن کریم، الگوهای مختلف نیک و بد را معرفی فرموده است. جامع ترین و کامل ترین الگویی را که خداوند متعال به انسان ها معرفی کرده است، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می باشد. قرآن کریم، همچنین، حضرت ابراهیم (ع) را نیز به عنوان مظهر و نمونه بی‌بازاری از بتها و کفر و آیین باطل معرفی نموده است. خداوند، همچنین در سوره تحریم، همسران حضرت نوح و حضرت لوط را به عنوان الگو و نمونه برای گنهکاران، و همسر فرعون و حضرت مریم (ع) را به عنوان دو نمونه اعلی پرهیزگاری و بندگی، معرفی می کند. قرآن کریم، مثال ها و نمونه های دیگری را در مورد افراد ناصالح آورده است. مثلاً در مورد کسی که علم به حقایق دارد اما به علم خویش عمل نمی کند، در سوره جمعه آیه ۵ می فرماید: «کسانی که مکلف به عمل به تورات شدند ولی حق آن را ادا نکردند، مانند درازگوشی هستند که کتابهایی حمل می کنند (اما چیزی از آن نمی فهمند). معصومین (علیهم السلام) نیز از روش ارائه الگو و نمونه، برای هدایت و تربیت افراد بهره برده اند. بنابراین ما باید با تدبیر در قرآن کریم، روایات معصومین (ع) با این الگوها و نمونه ها و با این شیوه تربیتی آشنا شویم و آن را در روش و شیوه تربیتی خویش در زمینه فردی و اجتماعی به کار ببریم.

بحث و نتیجه گیری

یکی از بهترین روشهای تربیت، ارائه الگو و نمونه عینی، برای تربیت و هدایت انسان ها است. انسان به الگو پذیری گرایش ذاتی دارد. خداوند متعال در قرآن کریم، برای هدایت و تربیت انسان ها الگوها و نمونه هایی به ایشان معرفی فرموده است. برخی از این الگوها، نمونه های صالح و نیک هستند و برخی نمونه های ناصالح و بد. بنابراین الگوهای نیک و پاک جامعه را به سوی نیکی و پاکی هدایت می کنند و الگوهای بد و ناپاک جامعه را به سوی ناپاکی می کشانند. خداوند سبحان، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را به عنوان بهترین الگوی انسان کامل و تام معرفی فرموده است. داستان انبیاء و اولیاء دیگر را ذکر فرموده و راه هدایت را نشان داده است. از سوی دیگر، نمونه هایی از سرگذشت گناهکاران و منحرفان را بیان فرموده تا از آن عبرت بگیریم. اهل بیت (ع) نیز به این مسأله اشاره فرموده اند. بنابراین الگوهای تربیتی در جامعه یا سبب سعادت انسان ها و هدایت آنان می شوند یا سبب ضلالت و گمراهی و هلاکت مردم می گردند. با توجه به نقش الگوها و نمونه ها در تربیت ما باید با تدبیر در قرآن کریم، روایات معصومین (ع) با این الگوها و نمونه ها و با این شیوه تربیتی آشنا شویم و آن را در روش و شیوه تربیتی خویش در زمینه فردی و اجتماعی به کار ببریم.

منابع

- ۱- «قرآن کریم»
- ۲- «نهج البلاغه»
- ۳- آمدی، عبدالواحد، التیمی، «غرر الحکم ودرر الکلم»، مؤسسة الاعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۰۷ق.
- ۴- حرانی، ابومحمد الحسن بن علی بن الحسن شعبه، «تحف العقول عن آل الرسول (ص)»، مکتبه بصیری، قم، ۱۳۹۴ق.
- ۵- حقی بروسوی، شیخ اسماعیل، «روح البیان فی تفسیر القرآن»، چاپ هفتم، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۵ هـ ق.
- ۶- حویزی، شیخ عبد علی بن جمعه عروسی، «نور القلین»، تصحیح سیدهاشم رسولی محلاتی، مؤسسة مطبوعاتی اسماعیلیان.
- ۷- خازن، علاءالدین علی بن محمد بن ابراهیم بغدادی، «اللب التاویل فی معانی التنزیل»، دارالمعرفه للطباعة و النشر، بیروت.
- ۸- سبحانی، جعفر، «مثل های آموزنده قرآن» در تبیین پنجاه و هفت مثل قرآنی، مؤسسه امام صادق (ع)، انتشارات توحید، قم، ۱۳۸۲ ش.
- ۹- طباطبایی، علامه سیدمحمد حسین، «المیزان فی تفسیر القرآن»، مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان، چاپ دوم، ۱۳۹۳ هـ ق.
- ۱۰- طبرسی، ابوعلی فضل بن حسن، «مجمع البیان فی تفسیر القرآن»، منشورات مکتبه آیتا... العظمی المرعشی النجفی، قم، ایران، ۱۴۰۲ هـ ق.

